

УДК 351.777

О. Л. ЩЕРБАКОВА

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МОНОФУНКЦІОНАЛЬНИХ МІСТ І МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Систематизовано основи формування сучасної стратегії розвитку монофункціональних міст і визначено механізми її реалізації на прикладі м. Енергодар Запорізької області.

Ключові слова: місто, монофункціональне місто, соціально-економічний розвиток міста, стратегічне планування, стратегія розвитку міста.

The article systematize foundations of modern strategy of monofunctional cities development and determine the mechanisms of its implementation on the example of the town of Enerгодар Zaporizhia region.

Key words: city, monofunctional town, socio-economic development of the city, strategic planning, strategy of town development.

Сучасне місто – це просторово-економічна система, яка має значний внутрішній потенціал. Вона, згідно з об'єктивними законами ринку, здатна акумулювати зовнішні інвестиції та одночасно збільшувати власний капітал з метою відтворення суспільних благ. Тому систему управління містом доцільно розглядати не тільки відповідно до видів економічної діяльності, сфер життєзабезпечення міської системи (галузевий підхід), а й залежно від цілей розвитку та очікуваного результату (стратегічний підхід).

У нових соціально-економічних і геополітичних умовах особливої актуальності для міст України набуває проблема визначення довгострокових перспектив розвитку як основи для істотного підвищення конкурентоспроможності власної економіки. Надзвичайно важливим для українських міст стає знаходження нових нетрадиційних рішень, які б не копіювали колишні підходи, а створювали можливості для суттєвого економічного та соціального прориву. Міська політика сьогодні повинна мати випереджальний характер щодо змін, які швидко відбуваються в зовнішньому середовищі. Саме тому виникає нагальна потреба в запровадженні стратегічного планування міського розвитку.

Серед українських фахівців, які досліджують питання управління розвитком міст та особливості розробки стратегій їх розвитку, варто зазначити В. Бабаєва, О. Берданову, О. Бойко-Бойчук, В. Вакуленко, Н. Гринчук, Н. Дьоміна, В. Куйбіду, О. Лебединську, В. Мамонову, С. Саханенка, Ю. Шарова та ін.

Утім, механізми формування та реалізації стратегії розвитку монофункціональних міст, спеціалізацію праці економічно активного населення в яких визначають підприємства здебільшого однієї-двох профілюючих галузей економіки, що формують дохідну частину бюджету міста, забезпечують функціонування соціальної інфраструктури та інших об'єктів життєзабезпечення населення, залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є систематизація основ формування сучасної стратегії розвитку монофункціональних міст і визначення механізмів її реалізації на прикладі м. Енергодар Запорізької області, яке має моногалузеву структуру виробництва.

Міські територіальні громади мають відігравати більшу роль у забезпеченні власної економічної стабільності та належного рівня життя. Цьому сприяє запровадження на місцевому рівні стратегічного планування розвитку територіальної громади міста, під яким розуміється системна технологія визначення узгодженого з основними суб'єктами міського розвитку бажаного майбутнього стану території з урахуванням внутрішнього потенціалу та зовнішнього середовища і дій щодо досягнення цього майбутнього, на реалізації яких концентруються зусилля та ресурси [1, с. 190].

Як приклад розглянемо стратегію розвитку м. Енергодар – типове енергетичне місто, промисловий потенціал якого складають ВП “Запорізька АЕС” ДП НАЕК “Енергоатом” та Запорізька ТЕС ВАТ “Дніпроенерго”. Влада м. Енергодар усвідомлює, що необхідність прискорення поступу міста на шляху сталого розвитку, економічного зростання, поєднаного з активною соціальною політикою, демократизацією всіх складових суспільного життя, потребує формування якісно нової регіональної політики.

Формування Стратегії – завдання не тільки економічної політики, це органічне поєднання політичних, гуманітарних, соціально-політичних, макро- і мікроекономічних факторів, які в комплексі мають дати імпульс трансформаційним процесам розвитку міста. У місті реалізується низка міських цільових програм, які, детально розглядаючи окремі проблеми суспільного розвитку, неузгоджені між собою в заходах, фінансах, ресурсах, а також термінах виконання. Ці програмні документи, по-можливості узгодивши, використано в рамках єдиної стратегії соціально-економічного розвитку міста.

Відповідно до обов'язкових етапів, основними складовими стратегічного планування є такі: описово-аналітична частина; SWOT-аналіз; стратегічне бачення розвитку регіону; пріоритети розвитку; стратегічні цілі та завдання; механізми реалізації стратегічного плану [1, с.197].

Так, стратегія розвитку м. Енергодара, затверджена рішенням міської ради від 24 липня 2008 р. № 4, має таку структуру: вступ, коротка історична довідка, потенціал м. Енергодара, SWOT-аналіз потенціалу міста, бачення майбутнього міста, місія та етапи реалізації Стратегії розвитку міста Енергодара на період до 2015 р. (місія, шляхи виконання місії, етапи реалізації стратегії); основні пріоритети майбутнього розвитку м. Енергодара до 2015 р.; цілі і завдання з реалізації пріоритетних напрямків розвитку міста, механізм реалізації Стратегії розвитку м. Енергодара на період до 2015 р.

Метою розробки Стратегії розвитку міста Енергодара є створення органами місцевого самоврядування такого документа, завдяки якому вони зможуть раціонально організувати свою майбутню діяльність. Цей документ враховує весь обсяг справ майбутнього функціонування громади і дуже точно розрізняє, що може зробити орган місцевого самоврядування, на що має тільки опосередкований вплив, а що є повністю незалежним від його рішень. Тому у Стратегії розвитку м. Енергодара провідне місце займають ті заходи, які органи місцевого

самоврядування зможуть виконати самостійно і за які нести відповідальність. Щодо всіх інших сфер, де органи місцевого самоврядування мають тільки опосередкований вплив (або взагалі не мають жодного), застосовано правильний підхід, а саме: описані дії органів місцевого самоврядування, орієнтовані на спонукання певної поведінки підприємців, населення, громадських об'єднань.

Стратегічне бачення розвитку м. Енергодар сформульоване таким чином: “Енергодар – місто:

- з високим рівнем культурного розвитку населення, розвинутою економічною структурою, екологічно чисте та політично коректне:

- із громадою, згуртованою на засадах духовності та патріотизму;
- з розвинутим громадянським суспільством, заснованим на законності та правопорядку, на рівноправному партнерстві громадян і влади, високих професіональних та моральних якостях публічної влади, місто зразкового і самодостатнього самоврядування;

- з високим рівнем життя і правовим захистом своїх мешканців;

- з розвинутою багатофункціональною економічною структурою;

- розвинутою системою підтримки бізнесу;

- з екологічно вихованим населенням та екологічно безпечною промисловістю”.

Місія міста – спрямування об'єднаних зусиль влади, бізнесу та громади на збереження та розвиток потенціалу міста задля покращання життя жителів Енергодара.

Шляхи виконання місії такі:

- упровадження міжнародних стандартів управління розвитком міста – орієнтація ресурсів на пріоритетні напрямки розвитку;

- формування базових умов партнерства – активний діалог “влада – громада”;

- участь широких верств громадськості та бізнес-структур у розробці та прийнятті важливих для громади рішень;

- моніторинг виконання прийнятих рішень органами місцевого самоврядування та громадськістю, а також контроль на всіх стадіях виконання та інформування громадськості про політичне й громадське життя міста;

- підтримка ефективної системи “зворотного зв'язку” між владою та громадою;

- урахування екологічної складової при розробці та реалізації програм сталого розвитку;

- забезпечення розвитку технічної і соціальної інфраструктури міста на основі підвищення підприємницької активності та стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

Визначено такі етапи реалізації стратегії:

1. Формування інституційних, фінансових і організаційних передумов, глибоких якісних перетворень за стратегічними напрямками.

2. Реалізація операційних завдань та цілей задля реалізації стратегічних цілей і пріоритетних напрямків.

3. Закріплення досягнутих результатів з акцентами на вирішенні широкого комплексу проблем поліпшення добробуту населення міста.

Слід зазначити, що сьогодні при розробці сучасної стратегії розвитку міст треба обов'язково враховувати, що запорукою сталого розвитку місцевої громади являється висока якість життя людей. У центрі уваги процесу сталого розвитку міст повинна знаходитися людина, яка, безсумнівно, має право на здорове і плідне життя в гармонії з природою. Сучасна стратегія розвитку монофункціональних міст повинна ґрунтуватися на пріоритетах соціальної, духовної та інтелектуальної сфер [2].

У даний час “локомотивами зростання” монофункціональних міст стають висока комфортність і сприятливі соціальні умови проживання населення. Розвиток систем освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, сприятливі житлово-побутові умови, високий рівень благоустрою, чиста екологія дозволяють монофункціональним містам залучити високоосвічених і висококваліфікованих людей. У свою чергу це дає можливість забезпечити динамічний розвиток економіки міст, причому економічно заснованої на інноваціях, нових технологіях, сучасних методах управління.

Так, пріоритетними напрямками розвитку м. Енергодара до 2015 р. визначено такі:

1. Покращання екологічної ситуації.
2. Стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.
3. Розвиток територіальної громади.
4. Розвиток соціально-культурної сфери.

Важливість розробки якісних, чітких стратегічних планів розвитку міст очевидна, втім, стратегія залишиться лише декларацією, якщо не існує ефективних механізмів досягнення запланованих цілей, втілення поставлених завдань у життя.

З метою ефективної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міст місцевим співтовариством повинні створюватися сприятливі для цього умови. До таких умов можна віднести такі:

- забезпечення збору, аналізу та використання знань і позитивного практичного досвіду з питань управління розвитком міст;
- активне впровадження нових ефективних технологій управління розвитком міст;
- наявність згоди всередині місцевого співтовариства за пріоритетними напрямками розвитку міста і методам досягнення цілей розвитку;
- забезпечення взаємовигідного співробітництва із зовнішнім середовищем (вітчизняними та зарубіжними муніципальними утвореннями і державними структурами);
- удосконалення організаційної структури управління містом, та ін.

Здійснення ефективного управління розвитком міст вимагає підготовки відповідних кадрів. Новий час диктує нові вимоги до працівника. Потрібні керівники, відповідальні за жителів міста, які бачать свою місію у вирішенні поточних проблем городян, а також у вирішенні питань перспективного розвитку міста. У зв'язку з цим у всіх органах влади на місцях необхідно:

- якісно змінити кадровий потенціал, здійснити підготовку, підвищення кваліфікації кадрів, забезпечити їх адаптацію до нових умов і вимог;
- сформувати керівний склад як команду особистостей, підвищити

компетентність членів команди, створити умови для появи нестандартних ідей, для участі кожного у виробленні та реалізації стратегії розвитку міста.

Організаційна структура місцевої влади як елемент механізму міського управління забезпечує вирішення таких завдань:

- взаємодію та координацію структурних підрозділів місцевих виконавчих і представницьких органів влади;
- взаємодію структурних підрозділів органів місцевої влади із суб'єктами державного управління на підвідомчій території;
- координацію діяльності структур управління підвідомчим господарством;
- взаємодію органів місцевої влади із суб'єктами управління в економічній, соціальній, політичній та інших сферах незалежно від їх організаційно-правової форми.

Органи місцевої влади самостійно вибирають той чи інший вид організаційної структури. Це дозволяє врахувати місцеві умови та особливості, що забезпечує більш високу ефективність управління.

Нова організаційна структура управління містом повинна мати такі властивості:

- орієнтуватися на керування не тільки його функціонуванням, а й розвитком;
- володіти здатністю адаптації до швидко мінливих умов;
- забезпечувати можливість застосування нових технологій управління.

Особливістю реалізації стратегії розвитку саме монофункціонального міста є тісна співпраця містоутворюючих підприємств з місцевою владою на принципах партнерства.

Основними принципами удосконалення системи управління соціально-економічним розвитком міста є такі:

- участь значної кількості працівників адміністрації в розробці та впровадженні нових методів управління;
- обов'язковий науковий, консультативний супровід нових технологій управління, навчання персоналу управління містом;
- охоплення всіх функцій управління (аналіз, планування, координація, мотивація, контроль, навчання) новими управлінськими технологіями.

Джерелами і механізмами вдосконалення системи управління соціально-економічним розвитком міста є:

- перенесення нових технологій менеджменту з комерційної практики;
- запозичення технологій управління розвитком міста з передової практики муніципального управління інших країн;
- активна адаптація нових технологій управління розвитком до соціально-економічних умов, що динамічно змінюються;
- використання консультантів у процесі впровадження нових технологій управління розвитком міста;
- навчання персоналу управління, формування серед працівників адміністрації інноваційного клімату.

Сучасна стратегія розвитку монофункціонального міста повинна мати чітку соціальну спрямованість, яка передбачає таке:

1. Пріоритетний розвиток міських систем: освіта, охорона здоров'я, культури, спорту тощо.

2. Забезпечення високої комфортності і сприятливих умов проживання населення в місті.

3. Удосконалення інтелектуального потенціалу міста, в тому числі за рахунок припливу в місто високоосвічених і висококваліфікованих кадрів.

4. Забезпечення якісного навчання кадрів місцевих органів влади, широке використання вітчизняного та зарубіжного теоретичного і практичного досвіду у сфері управління розвитком міст.

5. Забезпечення згоди в середині місцевого співтовариства за пріоритетними напрямками розвитку міста і методам досягнення цілей розвитку.

6. Активне впровадження сучасних, ефективних технологій управління розвитком міст.

7. Побудову і використання систем навчально-методичних, консультаційних, консалтингових послуг з питань соціально-економічного розвитку міст.

8. Удосконалення організаційної структури міста з метою орієнтації її підрозділів на розвиток, адаптацію до динамічно мінливих умов.

Основними закономірностями вдосконалення системи управління соціально-економічним розвитком міста з метою ефективної реалізації стратегічних цілей розвитку є такі:

– перенесення в практику управління містом методів і прийомів менеджменту, що добре зарекомендували себе в комерційній сфері;

– урізноманітнення нових технологій управління розвитком (маркетинг, формування мобільних творчих, робочих груп, бенчмаркінг, загальне управління якістю тощо);

– виділення управління розвитком як самостійної функції в діяльності адміністрації міста;

– розгляд людини в практиці ефективного муніципального управління як клієнта і споживача послуг.

Напрямок подальших досліджень у сфері управління розвитком міста має стати розробка рекомендацій щодо вдосконалення організаційного забезпечення управління містом, а також щодо впровадження в практику нових технологій управління.

Література:

1. *Берданова О.* Управління сучасним містом : [підручник] / О. Берданова, О. Бойко-Бойчук, В. Вакуленко [та ін.] ; за ред. В. Вакуленка, М. Орлатого. – К. : НАДУ, 2008. – 632 с.

2. *Вакуленко В. М.* Стратегічне планування на місцевому та регіональному рівнях : [навч. посіб.] / В. Вакуленко, В. Мамонова, Ю. Шаров. – Ужгород : Патент, 2004. – 198 с.

Надійшла до редколегії 01.07.2011 р.